

De grond waar je staat is heilige grond

1. De plek waar je bent

Midrasj

Aan de jongelingen die voor de eerste maal bij hem kwamen, placht Rabbi Bunam de geschiedenis van Rabbi Eisik, de zoon van Rabbi Jekel, in Krakau, te vertellen. Hem was na jaren van rampspoed, die zijn godsvertrouwen niet hadden geschokt, in de droom bevolen, bij Praag, onder de brug die naar het koninklijk paleis voert, naar een schat te zoeken. Toen de droom ten derde mae terugkeerde, maakte Rabbi Eisik zich op en trok naar Praag. Maar bij de brug stonden dag en nacht wachtposten en hij waagde het niet te graven. Toch kwam hij elke morgen naar de brug en zwierf daar tot de avond rond. Eindelijk vroeg de hoofdman van de wacht, op zijn gedrag opmerkelijk geworden, hem vriendelijk of hier iets zocht of op iemand wachtte. Rabbi Eisik vertelde daarop welke droom hem uit het verre land hierheen had gevoerd. De hoofdman lachte: 'En zo ben jij, arme drommel, met lompen aan je voeten, dus ter wille van een droom hierheen getrokken. Ja, wie vertrouwt er nu ook op dromen! Dan had ik zeker ook op pad moeten gaan toen mij eens in een droom bevolen werd naar Krakau te reizen, en in de woning van een jood, Eisik, zoon van Jekel moest hij hete, onder de haard naar een schat te zoeken. Eisik, zoon van Jekel! Ik zie mijzelf al daarginds, waar de ene helft van de joden Eisik en de andere helft Jekel heet, alle huizen opbreken!'. En weer lachte hij. Rabbi Eisik boog, keerde naar huis terug, groef de schat op en bouwde het bedehuis, dat de Rabbi Eisik-Rabbij Jekelszoonsjoel heet.

Het verhaal van rabbin Eisik is een oude bekende. Het eindigt met de regel: Er is iets dat men op 1 plek ter wereld kan vinden. Het is een grote schat, men kan hem de vervulling van het bestaan noemen. En de plaats waar deze schat te vinden is, is de plaats waar men staat.

Buber zegt heel plastisch dat het een overbekend verhaal is maar dat er een chassidische waarheid doorheen straalt. Er is geen moraal aan vastgeknoopt. Heel sporadisch - zegt Buber – zijn wij bewust van het feit dat je leven niet geheel verloopt langs de weg van de totale vervulling. Die bewustheid hebben we maar af en toe. En toch is er vaak in ons een vaag vermoeden van een tekort, waar vinden wij datgene dat ons ontbreekt Wij zoeken het overal maar bijna nooit vanuit het vertrekpunt van het nu, van de gegevenheden van dit moment.

Heilige grond: Heil=Heel

Je overgeven aan wat is, tsja, je wilt daar soms ook helemaal niet zijn. In situaties waarin je kind verdriet heeft, waarin je afscheid moet nemen, waarin je je baan verliest. Of groter, in een wereld waarin het lijkt alsof we weer in de middeleeuwen leven. Waar vrouwen in noord irak worden geroofd en als moslimbruid verkocht, waar de geroofde nigeriaanse meisjes nog niet “gevonden zijn”.waar gerechtigheid en gelijke berechtiging moet worden bevochten. voor zwarte jongens in Ferguson, waarenz kan een mens haast niet zeggen: heilige grond is de plek waar ik nu ben. Nee, ik wil daar weg, ik wil daar zijn waar ik mijn leven op orde heb., Waar kinderen gelukkig zijn, waar de lucht schoon is, waar ik vooruitgang kan zien. Vooruit, het hoeft nog niet de hemel op aarde te zijn, maar vooruitgang zien, alleen dat maar.

Sowieso kan ik het een ander niet zeggen: *het is goed voor je hoe het nu is.*

Mozes bij de brandende braamstruik hoort de stem van de Ene, de Wezer: trek je schoenen uit, want de grond waar je staat is heilige grond. Iemand zei me ooit: als je in de woestijn je sandalen uittrekt en op blote voeten gaat, moet je heel voorzichtig lopen. Je haalt anders je voeten open. Voorzichtig lopen zegt God, kijk goed, kijk heel goed waar je staat.

Ik voel dat dat essentieel is. In benauwenis zou ik a. willen dat het was zoals toen of b. de toekomst invluchten als alles is zoals ik het wil, . maar ik kan pas rust vinden en zorgvuldig treden als ik aanvaard op wat voor grond ik sta, als ik aanvaard wat is, me even niet verzet. Wonderlijke paradox.

En waar laat ik dan ruimte voor?

Wat bedoelt Buber dan als hij zegt dat vanuit die oude midrasj er vanuit het venster van het chassidisme licht schijnt? Niet alleen omdat er geen moralisme aan is geknoopt. Het is ook gewoon waarde hechten aan de

praktijk van het dagelijks leven, aan onze handelingen met de mensen direct om ons heen, de dieren, het voedsel, de dingen.

De overlevering verhaalt van een talmudische leermeester voor wie de banen van de hemel verlicht zijn als de straten van zijn geboortestad. De Chassidische leer keert het om: belangrijker is het dat de straten van de geboortestad evenzeer verlicht zijn als de banen van de hemel, de sterrenbanen. Wat maakt toch dat wij wat ver weg is belangwekkender achten dan wat voor onze ogen ligt? Dat onze lokkende bestemming, de belofte die wij in ons dragen groter is dan wat wij in het hier en nu doen: Je huis schoonmaken. Mooi koken, echte aandacht voor je kind, tijd nemen voor het aandachtig schrijven van een overweging, de hand van je partner even grijpen of – en dat vraagt veel – voelen dat die hand er niet is, niet nu.

Ik merk soms dat ik – en dat is soms heel heerlijk – meegenomen wordt in de flow van een gesprek. Dan voel ik me blij en voel me vervuld. Soms is het anders. Voel je in de sfeer de haat of liever: onmacht binnenstromen in een gesprek waar belangen worden uitgespeeld of heerst er angst voor elkaar. Duidelijk wordt dat als er banen op het spel staan en ik heb het zelf meegemaakt in een traininggroep waar collega's elkaar weg strateegden, al bleef de taal zorgvuldig en netjes. Soort haat met mes en vork zeg maar. Wat is dan nodig, wat brengt ons terug naar de diepgang van het nu.

Een prachtig voorbeeld van een groot verlangen naar “anders”, naar de schat van het moment is het volgende, een voorbeeld van jaren geleden. Avram Soetendorp, rabbijn van de liberaal Joodse Gemeenschap in Den Haag was aanwezig bij een vergadering van het International Green Cross, de mondiale duurzaamheidsorganisatie (opgericht door Mikael Gorbatsjow). Een vergadering die stagneerder, de irritaties liepen hoog op. Geen ruimte, geen uitzicht. Soetendorp stond op en zei: ik trek mij even terug, ik ga bidden. Geheel bij zichzelf kwam hij even later terug en nam weer deel aan het gesprek.. Geen oplossingen daarna. Wel een heel andere ruimte waarin men elkaar weer even kon zien. (in feite wordt God hier in de wereld betrokken, daar gaat Theo straks op in).

Dit verhaal van Buber roept op om de spanning aan te gaan van het nu. Niets, zegt de Baal shem – geen ontmoeting, geen gebeurtenis, mist een heilige bedoeling. : Dit nu zet alles voor mij onder spanning. Waarom moet het een bedoeling hebben als iemands partner haar verlaat, als een vrouw verkocht wordt. Ik zeg het de Baalshem niet na. Ik erken hier mijn grote onmacht.

Ik kan weer goed mee met het volgende citaat: de hoogste cultuur van de ziel blijft in de grond dor en onvruchtbaar als niet dag aan dag aan elke kleine ontmoeting met een mens, een dier, de grond, je werktuigen geschonken wordt wat hen, het toekomst, Een stille toegewijde overgave aan de levende omgeving. Ook de tredmolen van het bestaan al je heilige intentie geven. Dat vraagt discipline, dat geeft rust.

Bij momenten. Voor mij blijft dat andere in spanning overeind staan: alles heeft een heilige bedoeling? Volgens mij blijft het ook een heilige bedoeling verontwaardigd en verdrietig te zijn over bestaand schrijnend en groot verdriet. Er bij te zijn of toe te laten dat men even bij mij is in dit grote raadsel.

Hier ben ik, duizendmaal gebroken licht, breek maar in mij....

Joke

2. God in de wereld betrekken

God Toelaten.

Het jodendom leert ons, aldus Buber, dat het leven hier op aarde, niet van mindere waarde is dan het leven in de toekomstige wereld, het hiernamaals veronderstel ik dat hij daarmee bedoelt. Of zoals hij het zegt: Wat een mens hier in heiligheid verricht kan ook in wezenlijke verbinding worden verricht met het goddelijke zijn. In verbinding met het goddelijke zijn. Als we deze zin goed in ons opnemen, dan zien wij geen God ver buiten ons, die alles bestiert. Geen God op een troon oordelend of straffend. Maar een god waarmee we in verbinding kunnen zijn in ons denken en handelen. Veelal doet men in religies voorkomen alsof er twee afzonderlijke werelden zijn, onze aardse wereld en het rijk van god, de hemelen of welk woord we daar ook voor hebben. Buber geeft aan dat beide werelden een zijn en een moeten worden. God wordt vaak ver buiten ons geplaatst, als iemand die op ons neerkijkt.

Begin dit jaar stuurde Anco, een jongen van 7 jaar een brief naar de Rijksuniversiteit van Groningen. Hij vroeg de universiteit: Bestaat God? Kan de universiteit dit eens uitzoeken? Opmerkelijk is het dat de brief door de universiteit werd voorgelegd aan een sterrenkundige: Peter Barthel. Hij stuurde Anco een uitvoerige antwoord. Hij waarschuwde Anco bij voorbaat, dat het moeilijk is zo'n vraag te beantwoorden, omdat je niet weet wat de vraagsteller met God bedoelt. Toen men Einstein vroeg of hij in God geloofde antwoordde hij: Vertel mij eerst wat u onder god verstaat en dan zal ik vertellen of ik erin geloof.

Het begin van antwoord van Peter Barthel lag voor de hand: Het is geen man met een baard, die alles weet en ziet en als eindverantwoordelijke alle touwtje in handen heeft. Daar is geen enkel wetenschappelijk bewijs voor. Ook is wetenschappelijk wel vast te stellen dat er weinig of niets van de bemoeienis van die god te merken valt.

Verderop in zijn antwoord komt hij verrassend dicht bij de opvattingen van Buber.

God is een ervaring, of zoals de z.g. atheïstische dominee Klaas Hendrikse het zegt: God bestaat niet maar gebeurt.

Hij bestaat, schrijft hij aan Anco, in hoe jij en ik leven. God is een geestelijke realiteit die zich volstrekt tussen mensen, God bestaat niet buiten deze wereld, maar is iets dat wij op sommige ervaringen plakken.

Dit antwoord van Peter Barthel heeft heel wat pennen geroerd, gezien de reacties in Trouw. Zo schreef Kees van der Kooi, theoloog aan de VU ook een brief aan Anco: Als je vraagt naar God, wijs ik het liefst naar Jezus, Gods beste speler. God is meer dan een mooi woord voor aardig zijn. Hij bestaat en ziet naar ons om.

Uit de vele brieven valt in ieder geval te concluderen, dat iedereen zijn of haar godsbeeld maakt. Dat beeld heeft te maken met wat we hebben meegekregen van huis uit en ook van wat we in ons leven hebben meegemaakt. We kunnen God verwijten maken als noodlot ons treft, we kunnen ook troost putten uit zijn nabijheid. Beide gevoelens kunnen ons overkomen wanneer we hard worden getroffen.

Peter Barthel beëindigt zijn brief wel heel dicht bij de woorden van Buber:

Al in de vroege christelijke gemeenschappen werd het Ubi Caritas gezongen: Waar vriendschap en liefde is, daar is God. Eens vroeg ene rabbi Mendel, aan zijn medegeleerden: Waar wont God? Die lachten hem uit en zeiden: Overall Toch? Mendel schudde zijn hoofd: Nee zei hij: God woont alleen daar waar men hem binnenlaat.

Mij spreekt zo'n God aan. Niet een God van het heilige moeten. Niet het dienen van God uit schuldgevoel. Geen god die in zijn ondoorgrondelijkheid genade omziet naar zijn zondaren.

Maar een God die ik kan toelaten als ik vastloop, te weinig mededogen heb, als ik de verbinding mis met mensen om mij heen, telkens de verkeerde dingen zeg of anderen beoordeel. Tot tien tellen dat zeggen we ook wel eens in zo'n situatie. Ik kan er voor kiezen om te luisteren wat er op zo'n moment in mezelf omgaat. Empathie voor jezelf zou je kunnen zeggen, waardoor je in staat wordt gesteld de wereld op een nieuwe manier waar te nemen. Dat kan alleen als je daar zelf voor kiest, het toelaat.

We doen vaak dingen omdat we vinden dat ze moeten gebeuren. Religies zijn daar helaas vaak debet aan. Maar het zou een aardige exercitie zijn om dat moeten te vervangen door kiezen.

Dus in plaats van: Ik moet nog een overweging maken voor de viering van zondag: Ik kies ervoor een overweging te maken voor de viering, omdat ik hierdoor mezelf de kans geef in het onderwerp te verdiepen en zo mijn leven te verrijken.

Onder de titel Willen en moeten adviseert Jean Jacques Suurmond in een Trouw van begin augustus, om een tabel te maken waar we links op schrijven wat we allemaal moeten, zoals: Ik moet zorgen dat de kinderen het leuk hebben en daarna in de rechterkolom het zelfde, maar dan: ik wil dat de kinderen het leuk hebben.

Of Links: Ik mag in een woonwijk niet harder dan 30 km p/u rijden en rechts: Ik wil niet harder dan 30 km/u rijden want ik wil voorkomen dat ik een spelend kind aanrijdt. Lees de beide zinnestjes hardop en u zult merken dat de tweede zin veel lichter klinkt dan de eerste. U komt bij uw wil die uiteindelijk Gods wil is en dus vrij en creatief.

Louter moeten is opgelegd, komt als het ware van buitenaf. Dat vervreemdt ons van onze wil en daarmee van Gods wil, aldus nog steeds Suurmond. Dan ervaren we weinig liefde en bezieling. Willen daarentegen, komt van binnenuit en is een bron van energie en kwaliteit. We geven met ons hele persoon antwoord op een situatie en

ervaren diepe zin en geluk. We worden origineler en daarmee interessanter voor anderen. En ook lastiger, wat conflicten kan geven.

Laat dan maar zitten zegt u? In dat geval zou u alleen uzelf verloochenen.

In de verte kraait een oude haan.

Tot zover Suurmond.

Ik sluit af met de laatste pagina's , in het boekje van Buber. Ik heb de taal enigszins aangepast:

Men sprak Rabbi Pinchas van Korez eens over de grote nood in de wereld. Hij werd droevig, maar richtte zich toen op en zei: Laat ons riep hij uit God in de wereld betrekken, en er zal vrede komen. Kan dat dan? God in de wereld betrekken. Kunnen wij als gewone stervelingen God betrekken bij onze aardse beslommingen? Ja, aldus rabbi Pinchas, dat is nu juist wat God wil, zich laten winnen, hij wil komen door de mens, als de mens het wil en daarvoor kiest. God woont daar, waar men hem toelaat.

Zodra we merken dat er bij ons iets misgaat, waardoor geweld, racisme en ongelijkheid de overhand krijgt kunnen we stil staan om te kijken wat we werkelijk willen en waarvoor we kiezen, zodat we god kunnen toelaten en empathie laten groeien, die noodzakelijk is om een maatschappij te laten functioneren van vertrouwen, samenwerking en liefde.

Theo